

Early European and **HUNGARIAN** *Dances*

A small logo of the Hungarian flag, featuring a red, white, and green tricolor with a white star in the center, positioned between the words 'HUNGARIAN' and 'Dances'.

CAPELLA SAVARIA
ON PERIOD INSTRUMENTS

ZSOLT KALLÓ
ARTISTIC DIRECTOR

TELEMANN, RÓZSAVÖLGYI, RUZITSKA

HUNGAROT N

EARLY EUROPEAN AND HUNGARIAN DANCES

Georg Philipp Telemann (1681-1767)

Ouverture-Suite in B-flat major, TWV 55:B5 "Les Nations"

1 Ouverture	6:11
2 Menuet I (alternativement) / Menuet II. Doucement	3:57
3 Les Turcs	2:28
4 Les Suisses – Les Moscovites	3:28
5 Les Portugais	1:52
6 Les Boiteux (alternativement)	1:45
7 Les Coureurs	1:47
8 Márk Rózsavölgyi (1788-1848): First Hungarian Round Dance	8:37
9 Ignác Ruzitska (1777-1833): Slow & Fast Hungarian Dances	5:34
10 Recruiting Dance from Pest	6:33
11 Hungarian Dances from Nagyszombat (Suite in C major)	4:06
12 Hungarian Dances from Pozsony Manuscripts (Suite in F major)	3:44
13 Hungarian Dances from Nagyszombat (Suite in D major)	4:02

Total time: 54:06

CAPELLA SAVARIA

on period instruments (a = 415 Hz)

Zsolt Kalló	violin
Beáta Szőke	violin
János Császár	violin
Zsuzsanna Tamás	violin
Balázs Bozzai	violin
Emőke Szép	violin
Éva Kovács	violin
Enikő Molnár	violin
Gábor Rác	viola
Dániel Molnár	viola
Ágnes Pálkövi	violoncello
Nóra Kallai	violoncello
Tamás Lipi	double-bass
Rita Papp	harpsichord
Attila Völgyi	archlute
László Feriencsik	bassoon

Recording producer & editor:

Benedek Tóth

Balance engineer:

Tamás Horváth

Recorded on January 14-16, 2022

at Bartók Concert Hall, Szombathely, Hungary

Recorded by Sonus-Ars Ltd.

(Budapest, Hungary)

Photo: Szabolcs Nábrádi

Design and prepress: Gergely Szabadi

Liner notes: Balázs Szabó

English translation: Dr. Csilla Szabó

2023 Fotexnet Kft.

Catalogue No.: HCD 32881

Made in EU

Sponsored by

EMBERI ERŐFORRÁS
TÁMOGATÁSKEZELŐ

The Municipality
of Szombathely, Hungary

ZSOLT KALLÓ
Artistic Director

Fotexnet

About the works

Baroque suites – also referred to as partita, overture, ordre, or sonata de camera – are made up of various sets of dances. The movements of a suite are arranged into slow and fast pairs that are usually associated with the dances of European nations: the allemande originates from Germany, the courante from France or Italy, the sarabande from Spain, and the gigue from England. Some of the occasionally inserted movements may include dances even from Eastern Europe: the polonaise, for instance, evokes the sentiments of Polish music.

Composers active in the 18th century were masters of these unique composition techniques: one such example was Georg Philipp Telemann (1681-1767) whose works mark the shift between mature Baroque and the gallant style of the Pre-classical. Telemann was an extraordinarily prolific composer; he wrote more pieces alone than his illustrious contemporaries Bach and Händel together (and, incidentally, he was on amicable terms with both). Telemann wrote well over 3,000 works, including a vast number of orchestral suites, of which approximately 120 have survived.

“Telemann practises almost all musical genres and national styles with the same ease and eloquence, without confusing or corrupting his taste in the least,” writes Johann Adolph Scheibe in the periodical *Der Critische Musicus*.

A great example for this skill is Telemann's *Overture-Suite 'Les Nations' in B flat major* (TWV 55: B5), which brings Turkey, Switzerland, Russia and Portugal to the stage following a remarkable overture and two minuets. To round off the suite, Telemann closes the suite with two witty movements: the music of the limping (Les Boiteux), and runners (Les Coureurs).

The 18th century saw a great shift in the history of Hungarian dance music as well, resulting in the gradual evolution of the 'verbunk' style. The word literally means “recruiting” and refers to the youthful, manly dances performed at recruiting events that served (along with big promises) to convince young men to enlist as soldiers. This evolution took place quite unnoticeably as the progress of the genre was influenced by several groups (polished musicians and Romanil ensembles, the latter first reported in the 1770s). Similarly, household music-making was becoming more and more widespread while other musical genres were also making an impact on the process, for instance, South Slavic and oriental music, as well as more specific genres such as swineherds' dances or the Hajduks' weapon dances.

The obscure side tracks on the road paving the way to the birth of the verbunk are being explored with the help of written sources. Some of the collections dating back to the 17th

century reveal Hungarian dances (referred to as ungharesca or saltus hungaricus) which, at this point, are clearly part of a collective European repertoire along with minuets, “Styrian” or Vlach dances. At around 1730, a marked change in the musical expression can be observed: gloomy minor and Phrygian scales, extended second (typically Gypsy) themes, characteristic rhythmic elements (triplets, dotted notes, pairs of semiquavers, specific cadence formulas, and the antecedents of the proud “ankle jump” closure) all of which contribute to a distinctive character. This musical raw material is arranged in the same way as pieces from Viennese Classicism: there are motifs and phrases from which 16-bar periods (i.e. two-part form) are built. In terms of harmony, the classic tonic-dominant-subdominant sequences rule, so it is little wonder that these works attracted the attention of Classical composers, who were keen on incorporating what they perceived as exotic themes into their works – think of the “Turkish” or “all' ungharese” pieces by Haydn, Mozart and Beethoven and their contemporaries.

It was the Reform Era in the early 1800s, with rising patriotic feelings, that lifted the verbunk from the status of utilitarian music and made it the musical expression of Hungarian national consciousness. This is how some of the virtuoso gypsy musicians who were the best

performers of this blood-boiling music could become “national heroes” (a good example is János Bihari who enjoyed legendary fame already in his lifetime).

The performing apparatus of the verbunk was an ensemble of violins, bass and hammered dulcimer which would be joined by wind instruments (such as the clarinet). Each instrument had a specific role (as in a Baroque orchestra): the violin and clarinet played the melody, the double bass provided the bass, the hammered dulcimer and the viola played the ‘continuo chords’. The basic model of the verbunk – the slow and fast (“fresh”) movement pair – already mentioned in connection with the suite – soon emerged. What made the verbunk really special was its unique performance style featuring an embellishment technique based on improvisation, which differed greatly from the practice of both contemporary European and earlier Hungarian music.

The material on the album is a selection from this peculiar repertoire, based in part on Péter Pál Domokos' comprehensive reference work, published in 1978, on 18th century Hungarian instrumental dance music. The collection of almost two hundred and fifty tunes includes pieces from a Pressburg (now Bratislava) manuscript and Hungarian dances discovered in Nagyszombat (now Trnava). The latter are two series of dances reminiscent of Baroque suites

whose highly atmospheric short movements provide a colourful overview of Hungarian dance music of the 18th century neatly illustrating how the verbunk style was evolving. Becoming increasingly fashionable, the verbunk naturally reached trained, professional musicians as well, many of whom became great performers of the style without Hungarian roots. A notable example is Ignác Ruzitska (1777-1833), who was born in Bazin (now Pezonik) in Slovakia, and who arrived – via Bratislava and Hédervár – in Veszprém where he worked as a violinist and a choirmaster of the local cathedral. Between 1823 and 1832, he edited one of the most important collections of sources for verbunk music, the fifteen-volume *Magyar nóták* (Hungarian Popular Songs from Veszprém County), which included pieces by famous composers of the time (János Bihari, János Lavotta, Márk Rózsavölgyi, Antal Csermák) with piano arrangement, as well as his own compositions, excellently recording the suggestive and inflammatory performance style of gypsy bands.

The last important composer of the heyday of the verbunk was Márk Rózsavölgyi (1789-1848), originally called Rosenthal. According to his autobiography, he was born in Balassagyarmat and went on to study the violin at a higher level in Prague. The most important venues in his eventful career included Pest, Baja, Bratislava,

Pécs, Temesvár (now Timisoara), Balatonfüred and then Pest again. Although he also composed Singspiels, symphonic and chamber music pieces, he earned his fame with his inventive dance pieces that had lively rhythms and exquisite harmonies and which he performed himself at the head of his orchestra. It was through his works that the *czárdás* appeared in Hungarian music (1835), and he was the first one to compose a coherent dance music cycle with a recurrent motif. His best-known piece is the six-movement First Hungarian Ballroom Dance (1842), which he wrote to promote the nationalistic reformation of social life, and the choreography of which was designed by Lajos Szöllösy Szabó – the piece is hailed as the one opening the doors of elegant ballrooms to Hungarian dance music. As musicologist Bence Szabolcsi writes: “the carefully planned tonal structure of the *First Hungarian Ballroom Dance*, the identity of the beginning and the ending, and the unity of the composition make this cycle Rózsavölgyi’s most mature achievement in musical form where the sound of ballroom music is most spontaneous and least alien to the basic verbunk sound.”

Balázs Szabó

Founded in 1981, in Szombathely, **Capella Savaria** has earned its fame as the first period-instrument chamber orchestra of Hungary. Its innovative efforts created quite a sensation at the time in musical circles. The ensemble’s objectives were, from the onset, to play baroque and classical music in an authentic way by relying on genuine documents of the period. The founding artistic director was Pál Németh, followed by Zsolt Kalló who has been directing the ensemble since 1999. The members of the ensemble play authentic 18th-century instruments, or their copies. Capella Savaria performs chamber and orchestral pieces as well as operas or oratorios. They have made over 90 recordings, issued by Hungaroton, Centaur Records, Quintana, Harmonia Mundi, Dynamic, Naxos, and Dorian Records, five of which have been awarded with the Hungarian “Record of the Year” prize. The conductor of their opera and passion series, Nicholas McGegan (the orchestra’s Principal Guest Conductor), has recorded 21 CDs with Capella Savaria. Their CDs also include some genuine rarities such as Hungarian music from the 18th century and the works of Druschetzky, Roman, A. Scarlatti, B. Marcello, Telemann, Werner, Naudot, Rameau, Fasch and Muffat. They have given concerts in 22 European countries outside Hungary and have appeared in both the Northern and the Southern parts of the American continent and in Israel. They

are regular participants of Hungarian early music festivals (in Sopron, Fertőd, Budapest, and Zemplén) but have featured such festivals in Brugge, Innsbruck, Regensburg, Göttingen, Halle, Utrecht, Zerst, Warszawa, Wrocław. They often perform on Hungarian TV and radio, and were awarded with the prestigious Liszt Prize in 1991. On the 25th anniversary of the ensemble’s foundation in 2006 the chamber orchestra was honoured with the Prima Primissima Prize in Vas County. The Canadian *Opus Magazine* has described Capella Savaria as “one of Europe’s best ensembles”. www.capellasavaria.hu

Zsolt Kalló acts as the concertmaster, soloist and artistic director of Capella Savaria. He studied violin as Eszter Perényi’s student at the Liszt Ferenc Academy of Music, Budapest and graduated in 1990 as an honoured violin artist. He also studied with Sándor Végh in Salzburg between 1988 and 1989. As a concertmaster, he has played with several acclaimed chamber orchestras including Sonora Hungarica, Aura Musicale, Concerto Armonico, and the Orfeo Orchestra but he has also impressed audiences as a soloist via his numerous CD, radio and TV recordings. He is also renowned for founding the Trio Antiqua and the Authentic Quartet. He has been invited as a professor to various early music courses. He currently teaches at the Szombathely Conservatory of Music and at the ‘Varga Tibor’ Institute

of Musical Art, Széchenyi István University in Győr as a university professor. He was honoured with the Halász Ferenc Prize for his outstanding educational work in 2008. He earned his DLA degree in 2010. He is also known as the first artist to play the violin concertos of Tomasinì, Kraus and Michael Haydn for Hungarian audiences. In 2012, he was awarded with the prize "For the Culture of Vas County". In 2014 he received the Liszt Prize, and in 2018 he habilitated. In 2022, he was awarded another highly prestigious state award, the Artist of Merit of Hungary.

A művekről

A táncdarabok sorából álló barokk szvit – más néven partita, ouverture, ordre, vagy éppen sonata da camera – lassú-gyors párokat alkotó állandó tételei valamely európai néphez kötődnek: az allemande német, a courante olasz-francia, a sarabande spanyol, míg a gigue angol eredetű. Az alkalmi kiegészítő tételek pedig akár Kelet-Európa felé is mutathatnak: a polonaise például a lengyel zene hangját szövegezte meg a népek nagy kórusában.

A 18. század mesterei e sajátos zenei idiómákat tudatosan beszéltek – így Georg Philipp Telemann (1681–1767) is, akinek működése az érett barokkból már áthajolt a preklasszika gálans stílusába. Telemann rendkívül termékeny zeneszerző volt: műveinek száma önmagában

megaladja nagy kortársai, Bach és Händel kompozícióinak együttes mennyiségét. (Egyébként mindkettőjükkel igen szívélyes viszonyt ápol.) Körülbelül háromezer alkotásáról tudunk: egyik legfontosabb műfaja a zenekari szvit, amelyből több mint ezret írt (közülük mintegy százhusz maradt fenn). „Telemann szinte minden zenei műfajt és nemzeti stílust ugyanolyan könnyedséggel és ékesszólással művel, anélkül, hogy az ízlését a legkevésbé is összezavarta vagy elrontotta volna.” – írta róla a *Der Critische Musicus* című szaklapban Johann Adolph Scheibe. Jó példáját adja ennek a „*Les Nations*” (A nemzetek) címet kapott *B-dúr szvit* (TWV 55:B5), amelyben egy impozáns nyitányt és két menüettet követően egymás után vonulnak fel a török, a svájci, az orosz és a portugál népet képviselő darabok. Két rendkívül szellemes tétel zárja a szvitet, „Bicegők” és „Futók” címmel.

A 18. század a magyar tánczene történetében is hatalmas fordulatot hozott: a korábbi időszak régi magyar táncműsikájából lassan megszűnt a verbunkos. (Az elnevezés a verbuválás kifejezésből ered, ami toborzást jelent: a legényeket tüzes zenével kísért férfias-harcias táncsal – és persze hangzatos ígéretekkel – csábították a hadseregbe.) Az átalakulás azonban szinte észrevétlenül zajlott le: a folyamatot a tanult zenészek, a cigánybandák (feltűnésükről az 1770-es évekből származnak az első adatok),

illetve a házi muzsika egyre terjedő gyakorlata, valamint a kanásztánc, a fegyveres hajdútánc, a délszláv és keleti zene hagyománya egyaránt befolyásolta.

A rejtett ősvényeket a fennmaradt kottás források világítják be valamelyest. A 17. századból származó gyűjteményekben található magyar táncdarabok (ungaresca vagy saltus hungaricus néven) még egy összeurópai repertoár részét alkotják, menüettek, „steier” és oláh táncok társaságában. 1730 körül a zenei nyelv markáns változása figyelhető meg: borongós moll és fríg skálák, „cigányos” bővített szekund-lépések, jellegzetes ritmikai elemek (triola, pontozott ritmus, tizenhatod-párok, bizonyos zárlati formák, a büszke „bokázó” zárlat előzményei) kölcsönöznek neki sajátos karaktert. Ez a nyersanyag a bécsi klasszikától tanult formavilágban rendeződik el: motívumokat és frázisokat alkot, azokból tizenhat ütemes nagyperiódusokat (kétszakaszos dalforma) épít. Harmóniai struktúráját is a klasszikus tonika–szubdomináns–domináns fordulatok jellemzik. Nem csoda, hogy ez a zene felkeltette a bécsi klasszikus mesterek figyelmét, akik szívesen építették be műveikbe az egzotikusnak érzett tematikát – gondoljunk Haydn, Mozart, Beethoven és társaik „törökös” vagy „all’ongarese” darabjaira-tételeire. A reformkor feltámadó hazafias érzése emelte ki azután a verbunkost a használati zene státuszából és tette a magyar nemzeti öntudat

zenei kifejezésévé. Így válhattak szinte „nemzeti hőssé” azok a virtuóz cigányzenészek – elsősorban a már életében legendás hírnévnek örvendő Bihari János –, akik e vérforraló muzsika legjobb előadói voltak.

A verbunkos előadó-apparátusa a hegedűkből, bőgőből és cimbalomból álló együttes volt, amelyhez adott esetben fúvós hangszerek (elsősorban klarinét) csatlakozhattak. Az egyes hangszerek konkrét szerepköröket töltek be (akárcsak egy barokk zenekarban): a hegedű és a klarinét játszotta a dallamot, a bőgő adta a basszust, a cimbalom, valamint a kontrás szövegezte meg a „continuo-akkordokat”. Hamarosan kikristályosodik a verbunkos alapvető formamodellje, a szvit kapcsán már említett lassú-gyors tételpár („Lassú és Friss”) is. Mindehhez egy sajátos előadásmód társult, a hangszeres gondolkodáson, a rögtönzésen alapuló díszítéstechnikával, ami mind a korabeli európai, mind a régebbi magyar zene praxisától erősen különbözt.

A hanglemez magyar anyaga ebből a sajátos repertoárból ad válogatást, részben Domokos Pál Péter 1978-ban megjelent *Hangszeres magyar tánczene a XVIII. században* című nagy összefoglaló munkájára támaszkodva. A majdnem kétszázötven dallamot közlétező gyűjteményből csendülnek fel a *Pozsonyi kézirat* darabjai, illetve a Nagyszombatból előkerült *Magyar táncok*. Utóbbi két, a barokk szvitekre emlékeztető

táncszereket jelent, amelyeknek rendkívül hangulatos rövid tételei színes képet adnak a 18. század lassan a verbunkos felé tájékozódó magyar tánczenéjéről.

A verbunkos nagy divathulláma természetesen a képzett, professzionális muzsikusokat is elérte, akik közül többen úgy váltak a stílus avatott művelőivé, hogy maguk nem voltak magyarok. Így például a szlovákiai Bazinban született Ruzitska Ignác (1777–1833), aki Pozsony és Hédervár érintésével érkezett meg Veszprémbe, ahol a székesegyház hegedűse, majd karnagya lett. 1823–1832 között az ő szerkesztésében jelent meg a verbunkos egyik legfontosabb forrásgyűjteménye, a tizenöt kötetes *Magyar nóták Veszprém vármegyéből*, ami általa készített zongorás leletekben közölte a kor neves szerzőinek (Bihari János, Lavotta János, Rózsavölgyi Márk, Csermák Antal) darabjait, valamint a saját kompozícióit, eredményesen törekedve a cigánybandák gyűjtő hatású, szuggesztív előadásmódjának rögzítésére is.

A verbunkos fénykorának utolsó jelentős zeneszerző-egyénisége, a Balassagyarmaton született Rózsavölgyi (eredeti nevén Rosenthal) Márk (1789–1848) önéletrajza szerint Prágában végezte magasabb szintű hegedűtanulmányait. Mozgalmas életútjának Pest, Baja, Pozsony, Pécs, Temesvár, Balatonfüred, majd ismét Pest voltak fontosabb helyszínei. Jóllehet daljátékokat, szimfonikus és kamarazenei darabokat is

komponált, hírnevét invenciózus, választékosan harmonizált, eleven ritmikájú táncdarabjainak köszönhette, amelyeket zenekara élén maga mutatott be. Az ő működése révén jelent meg a magyar zenében a csárdás (1835), s ő volt az első, aki motívikusan összefüggő tánczene-ciklust komponált. Legismertebb darabja a hat tételű *Első Magyar Társas Táncz* (1842), amellyel a társasági élet nemzeti szellemű újjáalakítását kívánta elősegíteni – a koreográfiát Szöllősy Szabó Lajos tervezte, megnyitva a magyar tánc előtt az elegáns báltermek ajtaját. Szabolcsi Bence zenetörténész így értékelte a művet: „az Első Magyar Társas Táncz tervszerű hangnemi felépítése, a kezdet és a befejezés azonossága s vele a szerzemény zárt egysége ezt a ciklust avatja Rózsavölgyi legérettebb formavivőmárvává; a társasszalonhang eleganciája is ebben a művében a legszembetűnőbb, amellyel a legkevésbé idegen a verbunkos alaphangjától.”

Szabó Balázs

A **Capella Savaria** a legrégebbi, korhű hangszereken játszó kamarazene Magyarországon, 1981-ben alakult Szombathelyen. Újító törekvései nagy feltűnést keltettek a zenei életben. Céljával a barokk és a klasszikus zene korhű előadását tűzte ki, felhasználva a kor dokumentumait. Németh Pál alapította az együttest. 1992-től Kalló Zsolt az együttes koncertmestere, 1999-től művészeti veze-

tője is. Hangszereik XVIII. századi mesterek eredeti munkái, vagy ezek másolatai. Előadásukban kamara és zenekari darabok, operák, oratórikus művek hallhatók. Több mint 90 hangfelvétel készült, melyek közül öt elnyerte az „Év hangfelvétele” díjat. Felvételeiket a Hungaroton, a Centaur Records, a Quintana, a Harmonia Mundi, a Dynamic, a Naxos, és a Dorian Records cégek adták ki. A felvételek több mint kétharmada világelső felvétel, ezért ezek zenetörténeti jelentőségét nemzetközi szinten is elismerik. Opera és passió sorozatuk világhírű karmestere, Nicholas McGegan (az együttes Első Vendégkarmestere) 21 lemezfelvételt készített a Capella Savariával. Emellett igazi ritkaságok is megtalálhatók lemezeiken: magyar művek a XVIII. századból, Druschetzky, Roman, A. Scarlatti, B. Marcello, Telemann, Werner, Naudot, Rameau, Fasch és Muffat művei. Számtalan hangversenyük volt 22 európai országban, Észak- és Dél-Amerikában, valamint Izraelben. A magyar fesztiválok (Sopron, Fertőd, Budapest, Zemplén) gyakori résztvevői, de koncerteztek már Brugge, Innsbruck, Regensburg, Göttingen, Halle, Utrecht, Zerst, Varsó, Wrocław régi-zene fesztiváljain is. A zenekar 1991-ben Liszt-díjjal tüntették ki. 2006-ban – a zenekar fennállásának 25 éves évfordulóján – a Prima Primissima szakmai és közönségdíjat is a Capella Savariának ítéltek Vas megyében. A kanadai Opus Magazine így ír róluk: „Európa egyik legjobb zenekara”.

www.capellasavaria.hu

Kalló Zsolt a Capella Savaria művészeti vezetője, koncertmestere és szólistája 1990-ben kitüntetéssel végzett a budapesti Liszt Ferenc Zeneakadémián Perényi Eszter növendékéként. 1988-89-ben Végh Sándornál is folytatott tanulmányokat Salzburgban. Bejárta a világot több rangos kamaraegyüttes koncertmestereként (Sonora Hungarica, Aura Musicae, Concerto Armonico, Orfeo Zenekar), de szólistaként is ismertté vált TV-, rádió- és CD-felvételein keresztül. Az Authentic Quartett és a Trio Antiqua alapítója. Tomasini, Kraus, Michael Haydn hegedűversenyeinek magyarországi bemutatója is az ő nevéhez fűződik. Régizenei kurzusok meghívott tanára. 2020-ig, 28 éven át a Szombathelyi Művészeti Szakgimnázium tanára volt. Jelenleg a győri Széchenyi István Egyetem Művészeti Karának egyetemi tanára. 2008-ban Halász Ferenc-díjjal tüntették ki az oktatásban nyújtott kiemelkedő teljesítményéért. 2010-ben DLA doktori címet szerzett. 2012-ben Vas Megye Kultúrájáért kitüntetésben részesült, 2014-ben Liszt-díjjal tüntették ki. 2015-ben Publikációs Nívódíjat kapott, 2017-ben dr. István Lajos Innovációs Díjban részesült. 2018-ban habilitált. 2022-ben újabb magas rangú állami kitüntetésben részesült, Magyarország Érdemes Művésze díjat kapott.

Capella
SAVARIA
ZSOLT KALLÓ